

Βιωματικές Δράσεις

Ηλίας Γ. Ματσαγγούρας

“Experience is not what happens to a man; it is what a man does with what happens to him”.

Aldous Huxley, Texts & Pretexts: Introduction

Σκοπός Εισήγησης

- I. Βιωματικές Δράσεις ως Διακριτή Ενότητα στο Πρόγραμμα Σπουδών Α/βάθμιας & Β/βάθμιας
- II. Η σχέση των «Βιωματικών Δράσεων» με το Πρόγραμμα Σπουδών Α/βάθμιας και Β/βάθμιας
- III. Βασικά στοιχεία της μεθοδολογικής διαδικασίας των Βιωματικών Δράσεων

Ι. Καθιέρωση Βιωματικών Δράσεων σε Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο

- Οι Βιωματικές Δράσεις και οι Ερευνητικές Εργασίες καθιερώνονται ως διακριτή ενότητα του Νέου Σχολικού Προγράμματος και του υποχρεωτικού Ωρολογίου Προγράμματος της Νηπιαγωγείου, Δημοτικού, Γυμνασίου Λυκείου , αντίστοιχα.
- Διασφαλίζεται θεωρητικά η **κατακόρυφη συνέχεια της καινοτομίας** σε όλο το φάσμα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Α. Εκπαιδευτικό Συνεχές στις Δύο Βαθμίδες της Εκπαίδευσης

- **Βιωματικές Δράσεις (Βμ. Δρ.) & Ερευνητικές Εργασίες (Ερ. Ερ.)** ανήκουν στο ίδιο «εκπαιδευτικό παράδειγμα», που καλύπτει και τις δύο βαθμίδες της εκπαίδευσης και οριοθετούν τα δύο άκρα ενός συνεχούς: Βμ. Δρ. Ερ. Ερ.
- Στην εσωτερική εξέλιξή του το συνεχές διαφοροποιείται για να προσαρμοστεί στις δυνατότητες, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των διαδοχικών ηλικιών.
- Οριοθετούν ένα εκπαιδευτικό συνεχές, που αρχίζει με τις αρχές και πρακτικές της **βιωματικής μάθησης** (experiential learning) και ολοκληρώνεται με τις αρχές και πρακτικές της **διερευνητικής μάθησης** (Inquiry-based learning).
- Θετικό στοιχείο, και όχι σύνηθες αιδευτική διαδικασία.

Β. Βιωματικές Δράσεις: Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο

- Βιωματικές Δράσεις αρχίζουν με παλιότερες ή τρέχουσες εμπειρίες των μαθητών από το χώρο της οικογένειας, της γειτονιάς, του σχολείου και της κοινότητας ή με εμπειρίες που οργανώνει ο εκπαιδευτικός.
- Στις **Βμ. Δρ.** αξιοποιούνται οι αρχές και οι πρακτικές της βιωματικής μάθησης, που βασίζεται στη συστηματική ανάλυση από διαφορετικές σκοπιές των μαθητικών εμπειριών.
- Στις **Ερ.Ερ.** αξιοποιούνται οι αρχές και οι πρακτικές της διερευνητικής μάθησης, που αξιοποιεί επιστημονικές μεθόδους συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων για τη διερεύνηση θεμάτων προσωπικού, κοινωνικού, ακαδημαϊκού, τεχνολογικού, πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Στοιχεία επιστημονικής διερεύνησης προστίθενται σταδιακά στις Βμ.Δρ. και στοιχεία ανάλυσης εμπειριών διατηρούνται και στις Ερ.Ερ.

Γ. Εμπειρίες που Διαψεύδουν Προσδοκίες: Διερευνητέα Πρωτογενή Δεδομένα

- Οι πάσης φύσεως εμπειρίες αποτελούν τα πρωτογενή δεδομένα που θα αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης των Βμ. Δρ
- Ο Hegel επισημαίνει ότι εμπειρίες άξιες του ονόματός τους είναι αυτές που διαψεύδουν τις προσδοκίες μας και συνεπώς προκαλούν ενδιαφέρον , φόβους, έκπληξη, προβληματισμούς, δημιουργούν προβλήματα.
- Αυτού του είδους οι εμπειρίες αποτελούν τα πρωτογενή δεδομένα που θα αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης των Βμ Δρ.
- Η διάψευση λειτουργεί ως κίνητρο μελέτης τους, διότι προκαλεί σκέψεις και συναισθήματα που παρωθούν το άτομο σε διερεύνηση

Δ. Επίπεδα Διερεύνησης

- Α. Δράσεις οικειοποίησης θέματος
- Β. Δράσεις κατανόησης πλέγματος, παραμέτρων θέματος: έννοιες, σχέσεις, διαδικασίες, αξίες
- Γ. Δράσεις κοινωνικής κριτικής θέματος:
 - α. διασαφήνιση/αιτιολόγηση προσωπικών αξιών και πρακτικών για το θέμα,
 - β. ανάδειξη και ερμηνεία διαφοροποιήσεων κοινωνικών ομάδων σε αξίες/πρακτικές θέματος
 - γ. κριτική ρόλου θεσμών για το θέμα.
- Δ. Δράσεις για λήψη αποφάσεων και επίλυση προβλημάτων για το θέμα

- Οι πάσης φύσεως εμπειρίες αποτελούν τα πρωτογενή δεδομένα που θα αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης των Βμ. Δρ
- Ο Hegel επισημαίνει ότι εμπειρίες άξιες του ονόματός τους είναι αυτές που διαψεύδουν τις προσδοκίες μας και συνεπώς προκαλούν ενδιαφέρον , φόβους, έκπληξη, προβληματισμούς, δημιουργούν προβλήματα.
- Αυτού του είδους οι εμπειρίες αποτελούν τα πρωτογενή δεδομένα που θα αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης των Βμ Δρ.
- Η διάψευση λειτουργεί ως κίνητρο μελέτης τους, διότι προκαλεί σκέψεις και συναισθήματα που παρωθούν το άτομο σε διερεύνηση

Β. Βιωματικές Δράσεις: Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο

- Βιωματικές Δράσεις αρχίζουν με παλιότερες ή τρέχουσες εμπειρίες των μαθητών από το χώρο της οικογένειας, της γειτονιάς, του σχολείου και της κοινότητας ή με εμπειρίες που οργανώνει ο εκπαιδευτικός.
- Στις **Βμ. Δρ.** αξιοποιούνται οι αρχές και οι πρακτικές της βιωματικής μάθησης, που βασίζεται στη συστηματική ανάλυση από διαφορετικές σκοπιές των μαθητικών εμπειριών.
- Στις **Ερ.Ερ.** αξιοποιούνται οι αρχές και οι πρακτικές της διερευνητικής μάθησης, που αξιοποιεί επιστημονικές μεθόδους συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων για τη διερεύνηση θεμάτων προσωπικού, κοινωνικού, ακαδημαϊκού, τεχνολογικού, πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Στοιχεία επιστημονικής διερεύνησης προστίθενται σταδιακά στις Βμ.Δρ. και στοιχεία ανάλυσης εμπειριών διατηρούνται και στις Ερ.Ερ.

Βιωματικές Εμπειρίες

Τομείς Άντλησης Εμπειριών

**Διαβάθμιση
Εμπειριών**

*Φυσικό
Περιβάλλον*

*Κοινωνικό
Περιβάλλον*

*Δομημένο/
Τεχνολογικό
Περιβάλλον*

*Εαυτός/
Συναισθήματα*

Παρατήρηση

Συμμετοχή

Ταύτιση

Εσωτερίκευση

Διάδοση

Γ. Σχέση Βμ. Δρ. & Ερ.Ερ. με Υπόλοιπο Πρόγραμμα Σπουδών Α/βάθμιας & Β/βάθμιας

- Ο τρόπος που αντιλαμβάνεται και οραματίζεται
- ένα Πρόγραμμα Σπουδών τον μαθητή είναι δηλωτικός των σκοπών εκπαιδευτών σκοπών που επιδιώκει και τον τύπο πολίτη και το είδος της κοινωνίας που οραματίζεται.
- Μέσα από τον τύπο μαθητή που περιγράφει το Νέο Σχολείο θα κρίνουμε και το βαθμό συσχέτισης των Βμ.Δρ. με το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών.

1. Ο Μαθητής γίνεται «μικρός Ερευνητής»

Αποκτά:

1. Ποιότητα και ταχύτητα στην **ανάλυση και στη σκέψη.**

2. Επάρκεια στην **ψηφιακή τεχνολογία**, ώστε:

με **κριτική ικανότητα** να μπορεί να **επιλέγει** , και να **επεξεργάζεται**,

μέσα από την πληθώρα **πληροφοριών και γνώσεων**, που έχει πλέον στην διάθεση του.

ΣΧΟΛΙΟ: Δεν καταργείται ο διδακτικός και καθοδηγητικός ρόλος του εκπαιδευτικού.

2. Ο Μαθητής γίνεται «μικρός Επιστήμονας»

Αποκτά γνωστική επάρκεια σε:

- Χειρισμό των **επιστημονικών/μαθηματικών εννοιών**, την εφαρμογή τους στην καθημερινή ζωή, και
- Παράλληλη ανάπτυξη της επιστημονικής και μαθηματικής λογικής και της αφαιρετικής ικανότητας.

Κατακτά γνώσεις και μεθοδολογικές δεξιότητες στις **φυσικές επιστήμες** και την **τεχνολογία**.

ΣΧΟΛΙΟ: Αξιοποιεί τα παραπάνω ως εργαλεία στην ανάλυση και επεξεργασία των βιωματικών εμπειριών.

3. Ο Μαθητής «μαθαίνει πώς να μαθαίνει

- Εμπλέκεται σε νέες διδακτικές μεθόδους, εκπαιδευτικά υλικά και ψηφιακά εργαλεία, που είναι προσανατολισμένα στη **διερευνητική μάθηση** την κατ'εξοχήν μέθοδο ανάπτυξης δεξιοτήτων και στάσεων αυτο-ρυθμιζόμενης μάθησης
- **Διαδικασίες Παραγωγής Γνώσης όμοιες με της Μάθησης !!!**

Περιβάλλον και
Εκπαίδευση για την
Αειφόρο Ανάπτυξη
(Π.Ε.Α.Α)

Τεχνολογία

Κοινωνική
και Πολιτική
Αγωγή

**Δ. Εμπλεκόμενα Μαθήματα
Δημοτικού και Γυμνασίου
(αναφέρονται σε καταστάσεις ζωής)**

Σχολικός
Επαγγελματικός
Προσανατολισμός
(Σ.Ε.Π)

Σχολική και
Κοινωνική
Ζωή
(Σ.Κ.Ζ.)

Οικιακή
Οικονομία

Τοπική
Ιστορία

Ε. Προγράμματα Σπουδών (Π.Σ.) και Βιωματικές Δράσεις (Β. Δ.)

- Τα μαθήματα έχουν επεξεργασμένα Προγράμματα Σπουδών.
- Δεν πρέπει να θεωρούνται ως «διδακτέα ύλη» μέσω διαδικασιών των Βιωματικών Δράσεων, αλλά ως:
 - Πλαίσιο προβληματοποίησης βιωματικών καταστάσεων.
 - Εννοιολογικό σύστημα ανάλυσης βιωματικών καταστάσεων.
 - Μεθοδολογία διερεύνησης βιωματικών καταστάσεων.
 - Περιεχόμενο εμπλουτισμού των μαθητικών βιωμάτων.
 - Σύστημα γνωστικών και κοινωνικών ικανοτήτων δημιουργικής και αποτελεσματικής διαχείρισης βιωματικών καταστάσεων.

II. Κριτική Βιωματικής Εκπαίδευσης:

A. Κριτική σε Ιδεολογικό Επίπεδο & Απάντηση

1. Υπάρχουν κίνδυνοι ανάπτυξης χειραφετικών τάσεων ατόμου σε βάρος κοινωνικής συνοχής.
2. **ΑΠΑΝΤΗΣΗ:** Σύγχρονες βιωματικές προσεγγίσεις επιδιώκουν συνειδητά και συστηματικά τη διαλεκτική σχέση μεταξύ:
 - Ατομικού αυτο-καθορισμού και κοινωνικής ευθύνης.
 - Κοινωνικής συνέχειας και κοινωνικής αλλαγής.Το προτεινόμενο μοντέλο το πράττει συστηματικά.

B. Κριτική σε Επιστημολογικό Επίπεδο & Απάντηση

1α. Επιβάλλει έναν **άκρατο υποκειμενισμό** στο χώρο της γνώσης και **αποδυναμώνει** την προσφορά της επιστήμης στον τομέα αυτό.

1β. Σχετικοποιεί σε επικίνδυνο βαθμό τις κυρίαρχες στον πολιτισμό μας κοινωνικές, ηθικές, αισθητικές και λοιπές αξίες.

2α. **ΑΠΑΝΤΗΣΗ:** Σύγχρονες εκδοχές αξιοποιούν:

(α) συλλογικά σχήματα που συμβάλλουν σε διυποκειμενικές συνθέσεις.

(β) έννοιες, μεθοδολογία εμπλεκόμενων επιστημών

(γ) διαδικασίες αναγωγής σε γενικεύσεις και κριτήρια και διαδικασίες κριτικής αποτίμησης

Γ. Κριτική σε Ψυχολογικό Επίπεδο & Απάντηση

1. Δεν επαρκούν οι εμπειρίες και οι γνωστικο-κοινωνικές ικανότητες των μαθητών για τη διασφάλιση γνώσεων επαρκών για ποιοτική εκπαίδευση.
2. **ΑΠΑΝΤΗΣΗ:** Οι μαθητικές εμπειρίες αποτελούν σημείο εκκίνησης, όχι πλαίσιο περιχαράκωσης, καθότι συστηματικά γίνεται αναγωγή των «εδώ και τώρα» εμπειριών σε γενικεύσεις με τη βοήθεια του εννοιολογικού πλέγματος των εμπλεκόμενων επιστημών.

Δ. Κριτική σε Διδακτικό Επίπεδο

- 1α. Καταργεί αμεσότερες προσεγγίσεις που επιτρέπουν αποτελεσματική οργάνωση σκοπών, εμπειριών, διαδικασιών και αξιολόγησης.
- 1β. Η περιθωριοποίηση του δασκάλου αναιρεί τον παιδαγωγικό ρόλο του σχολείου.
2. **ΑΠΑΝΤΗΣΗ:** Σύγχρονη εκδοχή επιδιώκει σύνθεση και όχι η αντιπαράθεση των 4 άρων προσεγγίσεων: 1.αφομοιωτικής, 2.άμεσης, 3. προσληπτικής και 4.βιωματικής/ διερευνητικής μάθησης (Clark 2003 Kolb et al.2000 Frey 1996).

III. Στήριξη Βιωματικής Μάθησης

A. Κοινωνική Ψυχολογία Πεδίου του K. Lewin

- Αναφέρεται στη Δυναμική της Ομάδας και θεωρεί ότι η μάθηση διευκολύνεται, όταν οι κρατούσες αντιλήψεις του μαθητή έρχονται σε **σύγκρουση με τις εμπειρίες του**.
- Σε αυτό το πλαίσιο το σχολείο μπορεί να ενεργοποιήσει τον κύκλο της μάθησης, που αρχίζει με εμπειρίες δράσης, συνεχίζει με στοχαστική ανάλυση(reflection), που οδηγεί σε γενικεύσεις, οι οποίες τίθενται σε δοκιμασίες επαλήθευσης.

B. Γνωστική Ψυχολογία του J. Piaget (1973):

- Νους **μετασχηματίζει** και δεν καταγράφει απλώς τις εμπειρίες μας.
- Μετασχηματισμός των εμπειριών είναι ενεργητική διαδικασία, που διασφαλίζει στο παιδί την κατανόηση των εμπειριών και μακροπρόθεσμα την ανάπτυξη των παραγωγικών και δημιουργικών ικανοτήτων του.

- Στην αναπτυξιακή τους πορεία τα παιδιά αλλάζουν τρόπο νοηματοδότησης των εμπειριών τους, που σημαίνει ότι νέες ιδέες, ερμηνείες και λύσεις προκύπτουν από την επεξεργασία των ίδιων ή παρόμοιων εμπειριών.

Γ. Ανθρωπιστική Ψυχολογία του C. Rogers

Ουσιαστικά στοιχεία της βιωματικής μάθησης η προσωπική πρωτοβουλία και εμπλοκή του μαθητή στη διαδικασία της μάθησης και στην αξιολόγησή της. Μέσα από τέτοιες προσεγγίσεις ο Rogers θεωρεί ο μαθητής θα μάθει:

- Να επικοινωνεί κριτικά και δημιουργικά.
- Να «ακούει» τον εαυτό του, τις ανάγκες του, αλλά και τις ανάγκες των «άλλων».

- Να δομήσει την προσωπικότητά του.
- Να λειτουργεί σε ένα περιβάλλον ψυχικής ελευθερίας, ασφάλειας, εμπιστοσύνης, κατανόησης, αποδοχής και ενσυναίσθησης.

Δ. Κοινωνικός Εποικοδομισμός του L. Vygotsky

- Αναδεικνύει τον ρόλο της ομάδας στη διαμόρφωση της ατομικής άποψης.
- Θεωρεί ότι η γνώση διαμορφώνεται πρώτα στο κοινωνικό πλαίσιο και μετά οικειοποιείται από τα άτομα μέσα στο πλέγμα της κοινωνικής επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης.
- Έτσι, μέσα από την κοινωνική διαμεσολάβηση τα άτομα κατακτούν γνώσεις και αναπτύσσουν ικανότητες που από μόνα τους δεν θα μπορούσαν να αποκτήσουν.

Ε. Νευρο-επιστήμες:

- Διαπιστώνουν ότι:
- (α) η συγκέντρωση εμπειριών,
- (β) η στοχαστική εξέτασή των εμπειριών,
- (δ) ο σχηματισμός αφηρημένων εννοιών/γενικεύσεων
- (ε) ο πειραματικός έλεγχος των εμπειριών ενεργοποιούν αντίστοιχους φλοιούς του εγκεφάλου.
- **Επιβεβαιώνουν ότι η βιωματική μάθηση προκύπτει από τη δομή του εγκεφάλου.**

- Σχολείο πρέπει να εμπιστευθεί τις δυνατότητες των μαθητών, να τους δει ως ενεργά υποκείμενα με ενδιαφέροντα και να τους προσφέρει το πλαίσιο και τις ευκαιρίες να μαθαίνουν, να δημιουργούν και να αναπτύσσονται μέσα από τις εμπειρίες τους.

Στ. Επιστημολογία Κριτικού Ορθολογισμού (Popper) και Κριτικής Θεωρίας (G. Habermas):

- **Popper:** Ανάγκη της διερευνητικής επιβεβαίωσης ή διάψευσης των υποθέσεων και αντιλήψεών μας για τα πράγματα. Οι πειραματικές διαδικασίες και οι στοχαστικές αναλύσεις, που εισάγει η Βιωματική Εκπαίδευση στη διδακτική πράξη, προωθούν αντιλήψεις και πρακτικές, όπως αυτές που τονίζει ο Κριτικός Ορθολογισμός.

- **Habermas:** Ανάγκη **ανάδειξης των συνεπειών** που έχουν οι πράξεις των ατόμων και των ομάδων και οι λειτουργίες των θεσμών στη χειραφέτηση του ατόμου και την ανασυγκρότηση της κοινωνίας. Η κοινωνική κριτική που ενσωματώνουν πολλές από τις σύγχρονες βιωματικές προσεγγίσεις εκφράζουν παρόμοιες προσεγγίσεις στην κοινωνική πραγματικότητα.

I. Αποτελεσματικά Εκπαιδευτικά Πρόγραμματα

A. Ενιαίο Πλαίσιο Αρχών Διαμόρφωσης των Π. Σ.

- **Προϋποθέτουν** Ενιαίο Πλαίσιο εκπαιδευτικών αρχών για την διαμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών όλων των μαθημάτων σε Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο.
- Εξυπακούεται ότι οι κοινές εκπαιδευτικές αρχές εφαρμόζονται **κατακόρυφα και οριζόντια** στα Π.Σ και εξειδικεύονται και διαφοροποιούνται ανάλογα με τη φύση των μαθημάτων, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και την ηλικία των μαθητών.

- Παράδειγμα εκπαιδευτικής αρχής:
Η ερευνητική προσέγγιση της μάθησης.

B. Ανάλογες Εκπαιδευτικές Προσεγγίσεις

- **Προϋποθέτουν** Σχολικές Μονάδες και Σχολικές Τάξεις ικανές να αξιοποιήσουν στην πράξη τις εκπαιδευτικές αρχές των Προγραμμάτων Σπουδών **μέσω συγκροτημένων εκπαιδευτικών και διδακτικών προσεγγίσεων.**
- Η έμφαση επιμόρφωσης και εφαρμογής μετατοπίζεται από τον εκπαιδευτικό ως άτομο στον εκπαιδευτικό ως μέλος κοινότητας μάθησης και από τη Σχολική Τάξη στη Σχολική Μονάδα.

- Παραδείγματα εκπαιδευτικής προσέγγισης:
Βιωματικές Δράσεις και ***Ερευνητικές
Εργασίες***

Γ. Εκπαιδευτικά Στελέχη Υψηλής Ετοιμότητας Στήριξης Π. Σ., Εκσυγχρονισμών, Καινοτομιών

- **Προϋποθέτουν** Σχολικούς Συμβούλους και Διοικητικά Στελέχη (Περιφερειάρχες, Διευθυντές Νομού και Διευθυντές Σχολείου), που **καθοδηγούν παιδαγωγικά και στηρίζουν διοικητικά** εκπαιδευτικούς και σχολικές μονάδες να εντάξουν λειτουργικά μέσα στο σύστημα Π.Σ, Εκσυγχρονισμούς και Καινοτομίες και να μην τα ακυρώσουν με γνωστές σε όλους μας πρακτικές.

- **Εμπειρία Ερευνητικών Εργασιών ανέδειξε τη δυναμική και της ένταξης και της ακύρωσης και υπογράμμισε το ρόλο και τη σημαντικότητα Σχολικών Συμβούλων και Διοικητικών Στελεχών.**